

Meer info via
Nieuwe Druk

In gesprek met jezelf

De eigenander: een ik in mij

Door: D. Kohnstamm

Arnhem: Uitgeverij Nieuwe Druk, 184 p.

Recensent: Karel Soudijn

In 2002 publiceerde Dolph Kohnstamm *Ik ben ik*. Zijn nieuwe boek *De eigenander* is een gedeeltelijke herhaling en een verdere uitwerking daarvan. Kohnstamm verzamelde talrijke herinneringen van mensen aan een vroeg moment waarop zij zich realiseerden dat zij over zichzelf konden nadenken. Die eerste vormen van zelfbesef zijn te zien als een beginpunt van de ontwikkeling van een vaardigheid waarmee wij ons onderscheiden van dieren: zelfreflectie. We kunnen een innerlijke dialoog voeren en onszelf in gedachten toespreken. Het 'handelend ik' voelt zich dan aangestuurd door een 'beschouwend ik'.

Kohnstamm houdt zich niet bezig met pathologische verschijnselen, zoals dissociatieve persoonlijkheidsstoornissen. Hij wil iets beschrijven dat typisch menselijk is. Nadenken over jezelf, zeker ook de vroege manifestaties ervan, is voor psychologen een dubbelzinnig thema, omdat uitkomsten van introspectie moeilijk te controleren zijn. Kohnstamm realiseert zich dit, maar als emeritus hoogleraar ontwikkelingspsychologie voelt hij zich volstrekt vrij om methodologische beperkingen te kwadrateren: kenmerken van introspectie wil hij juist via introspectie verduidelijken. Een van de grondleggers van de psychologie, William James, noemde in 1890 introspectie de belangrijkste methode van de psychologie als wetenschap. Kohnstamm onderschrijft dit standpunt van harte.

We komen niet allemaal op dezelfde manier tot zelfreflectie. Het aardige van *De Eigenander* is juist, dat we voorbeelden zien van de enorme variatie aan mogelijkheden om ik-bewustzijn te ontwikkelen. De auteur lijkt op een gids die tijdens een stadswandeling aandacht vraagt voor bijzondere plekken die we

anders zonder nadenken zouden passeren. Het boek biedt echter méér dan een verzameling introspectieverslagen. Kohnstamm schrijft ook een kleine ontwikkelingspsychologie en neemt stelling tegenover neurowetenschappers die het bewustzijn opvatten als een restverschijnsel van hersenactiviteiten. In dit opzicht is *De Eigenander* polemisch. De vrije wil is volgens Kohnstamm geen illusie. Om keuzes te kunnen maken is het van essentieel belang dat mijn ene ik in conclaaf gaat met mijn andere ik.

Op basis van vakliteratuur probeert Kohnstamm ideeën te ontwikkelen over hoe allerlei coördinatieproblemen in het brein worden opgelost. Tegen het einde van zijn boek vat hij het werk van twee hersenonderzoekers samen. Hij vergelijkt hun werk met zijn eigen opvattingen over coördinatie van het brein, maar daar voegt hij meteen aan toe dat hij zelf geen empirisch bewijs voor zijn ideeën kan aandragen. Veel blijft ook voor Kohnstamm raadselachtig. Schuilt er in ons brein een homunculus, een kleine persoon die de boel regelt? Wie de homunculus uit de kast haalt, stuit meteen op een probleem van logische regressie: heeft dat mensje in ons brein dan zelf óók een brein? In vakliteratuur zijn pogingen te vinden om dit regressieprobleem weg te werken en de homunculus in een eigentijds jasje zijn werk te laten doen. In die vakliteratuur kan Kohnstamm zich wel vinden.

Het aardigste van dit boek is echter de uitdaging zelf herinneringen op te halen. Wanneer ontdekte u zelfbesef? Wat gebeurde er toen?

Dr. K. A. Soudijn is verbonden aan de Universiteit van Tilburg. E-mail: k.a.soudijn@uvt.nl.